

CNOSŤ NÁDEJE PODĽA TEOLÓGIE VERZUS BEZNÁDEJ V AKTUÁLNEJ REALITE 21. STOROČIA¹

Helena Hrehová

Abstrakt. V štúdiu pod názvom *Cnosť nádeje podľa teológie verzus beznádej v aktuálnej realite 21. storočia* je reflektovaná nadprirodzená (teologálna) aj prirodzená cnosť nádeje a jej protipól beznádeje na základe *Svätého písma (Starého aj Nového zákona)*, ako aj v náuke sv. Tomáša Akvinského. Autorka sa zamýšľa aj nad kresťanskou nádejou v post-sekulárnom kontexte 21. storočia prostredníctvom ideí známych teológov a filozofov (Jordan Aumann OP, Luigi Bogliolo SDB, Karl-Heinz Peschke SVD, Tomáš Špidlík SJ, Martin Beck Matuščík). Cieľom štúdie je prehĺbiť poznatky o cnosti nádeje a zároveň oživiť dôvody: prečo žiť? Autorka akcentuje potrebu lásky k pravde, ako aj pevné morálne pravidlá (morálnu povinnosť a zodpovednosť).

Abstract. *The Virtue of Hope by Theology versus Hopelessness in the Current Reality of the 21st Century.* The study reflects the supernatural (theological) and natural virtue of hope and its counterpart of hopelessness on the basis of the *Holy Scripture (Old and New Testaments)*, as well as in the doctrine of St. Thomas Aquinas. The author also considers Christian hope in the post-secular context of the 21st century through the ideas of famous theologians and philosophers (Jordan Aumann OP, Luigi Bogliolo SDB, Tomáš Špidlík SJ, Karl-Heinz Peschke SVD, Martin Beck Matuščík). The aim of the study is to deepen the knowledge of the virtue of hope and at the same time to revive the reasons: why to live? The author emphasizes the need of love for truth as well as solid moral rules (moral duty and responsibility).

Úvod

Téma predkladanej štúdie chce upriamiť pozornosť na paradoxný stret medzi nadprirodzenou teologálnou cnosťou nádeje a jej protirečiacou beznádejou. Známy nemecký teológ Karl-Heinz Pechke SVD, narodený v roku 1932 vo Wroclawi, tvrdí, že: „Nádej je podstatnou podmienkou ľudského života.“ (Peschke, s. 77) Z tohto dôvodu nádej vždy bola, je a aj zostáva stálym sprievodcom života. Napriek tomu však treba vedieť, že garantom nádeje je láska. Ľudia vďaka láske v sebe živia nádej, že sa v ich časnom živote niečo zmení, že sa vyľiečia z choroby, alebo v sebe živia nádej vo väčšiu spravodlivosť či lepšiu budúcnosť. V mladosti takmer všetci dúfame, že náš život bude zaujímavý, výnimočný, bohatý na nezvyčajné zážitky a stretnutia.

Od bežných ľudských nádejí, ktoré sú časnými očakávaniami, a teda v službe životu, sa nadprirodzená nádej líši tým, že je v službe spá-

¹ Prednáška prednesená na slávnostnej konferencii k 100. výročiu ÚSKI, Trnava 22. – 23. 6. 2019.

sy. Rozdiel medzi službou životu a službou spásy je ten, že bežné ľudské očakávania v službe životu nie sú isté. Sprevádza ich obava, neistota, a niekedy aj strach, že sa niečo naplní, alebo aj nenaplní. Tieto obavy sú opodstatnené a skúsenostne verifikované.

Vo *Svätom písme*, a zvlášť v *Starom zákone*, sa po boku nádeje objavuje „bázeň pred Pánom“, a to najmä u ľudí spravodlivých a zbožných. Celý *Starý zákon* je akousi „dlhou šnúrou nádeje“ v naplnenie „Božích prisľúbení“ (porov. Gn 12, 1 - 3; 13, 14 - 17; 15, 1 - 6). Neskôr sa tieto prisľúbenia pretransformovali do „mesiášskej nádeje“, ktorú ohlasovali proroci (porov. Iz 9, 1.5n; 2, 2 - 5; Jer 17, 7), alebo je vyjadrená v *Žalmoch* (porov. Ž 119, 112).

V kresťanskej epoche - zásluhou Ježiša Krista a jeho vykupiteľského diela - nadobudla nádej spolu s vierou a láskou realistické kontúry najmä pre svoj vysoko pozitívny význam. Nadprirodzené teologálne cnosti sú tri: viera, nádej a láska. Predpokladom nádeje je viera a jej garantom je láska. Ak niekto nemá tieto tri nadprirodzené cnosti, pretože mu neboli dané skrze Božiu milosť, jeho život nebude napredovať v „morálnej dokonalosti“ takým tempom, ako by mohol. Tým nechceme povedať, že to, čo je ľuďom prirodzene dané, napríklad dobré túžby alebo priania, nie sú azda rozumné. Všetko, čo je prirodzené, či už túžba po živote, zdraví alebo múdrosti, sú v službe dobra a posilňujú ľudskú dôstojnosť. Rozumný človek by však mal rozlišovať medzi tým, čo je nadprirodzené, a tým, čo je prirodzené. Nadprirodzené (oproti prirodzenému) je niečo, čo presahuje prirodzené sily človeka, ktoré nemáme navždy.

Na strane druhej človek nemusí mať obavu z nadprirodzených daností, lebo dary, sprostredkované Bohom „v perspektíve večnosti“, sú dokonalé. Prirodzené danosti, na rozdiel od nadprirodzených, sú nám tiež dané, ale inak, nie v „perspektíve večnosti“, ale v „perspektíve časnosti“, napríklad ľudský rozum, vôľa, cit, sebadôvera. V tomto zmysle sa charakter prirodzenej ľudskej nádeje verifikuje v časnom štruktúrovanom sociálnom prostredí, v ktorom človek vyjaví na jednej strane svoju „mravnú ukotvenosť“, a na strane druhej „sústredenosť na posledný cieľ a blaženú večnosť“.

Večnosť (v porovnaní s časnosťou) v sebe nesie potenciál stálosti. Časnosť, keďže je dynamicky premenlivá, je naopak, nestála. Z dôvodu nestálosti vyvoláva obavy a strach pred tým, čo príde, pred budúcnosťou. Výskyt oprávnených ľudských obáv sa objavuje preto, že človek môže konať aj nepredvídateľne, napríklad pod vplyvom vášní (pýcha, hnev alebo iné nezriadené túžby), ktoré nemusia byť v harmónii s rozumom a dobrou vôľou, a vtedy ani nevedú k morálno-duchovnej zrelosti osoby a k integrite bytia. Z povedaného vyplýva, že človek potrebuje nádej nielen ako prirodzený cit v čase nejakej psy-

chickej depresie, ale aj ako nadprirodzenú cnosť, aby si nezúfal vtedy, keď sa objavia životné skúšky, alebo vážne sociálno-spoločenské problémy.

Súčasný ľudstvo je veľmi pyšné na vedecko-technologický pokrok, no paradoxne s nárastom materiálnych dohier stúpa aj počet beznádejných ľudí, ktorí končia svoj život samovraždou. Dokonca sa s beznádejou stretávame aj tam, kde by sa to najmenej očakávalo, u bohatých ľudí: miliardári, milionári, slávni speváci, herci, umelci, vrcholoví športovci. Po materiálnej stránke majú síce nadštandardne zabezpečené všetky životné potreby, a predsa to nestačí. K pochopeniu zmyslu života a jeho cieľa sa vyžaduje aj niečo, čo si človek nevie dať sám. Je to nadprirodzená viera, nádej a láska. Prvá viera otvára dvere nádeji a posledná láska garantuje jej kvalitu a trvanie.

Profesor Karl-Heinz Peschke (1999, s. 84) vidí zdroj narastajúcej ľudskej beznádeje v troch veciach: buď v opovážlivosti, ktorá je v rozpore s bohobojnosťou, alebo v zúfalstve, ktoré sa objavuje v extrémnej podobe „straty nádeje“, alebo aj v podobe „malomyselnosti“ a „rezignácie“. Praktizujúci kresťan si obyčajne uvedomuje, že existujú isté pochopenia, ktoré transcendujú horizontálnu sféru ľudských problémov a starostí. A práve vtedy sa v ňom rodí čosi, čo potom ovplyvní jeho celoživotné poslanie, ktoré možno zmerať zodpovednosťou za realizáciu dobra. Všetko, čo je hodnotné, a ľudský život takým naozaj aj je, zaväzuje ľudí k zodpovednosti. Zodpovedné správanie vyjavuje navonok, ako si človek ctí životné hodnoty. V súvislosti s povedaným možno potvrdiť, že ľudia, ak vykonali niečo dobré, sú aj po vynaloženej námahe či únave šťastní. Nádej ako cnosť je teda v istom slova zmysle úzko zviazaná s pravdou o človeku, s jeho slobodou, s časným šťastím, aj s budúcou eschatologickou blaženosťou.

V novozákonných synoptických evanjeliách slovo „nádej“ na prvý pohľad takmer absentuje. V celostnom pohľade na tri synoptické evanjeliá (Matúš, Marek a Lukáš) hovoria o kresťanskej nádeji mnohé texty (porov. Mt 6, 25 - 26; 6, 33 - 34; 12, 28; 13, 33; a tiež v kapitole 25, ktorá predstavuje eschatologickú reč o završení Božieho kráľovstva; rovnako aj Lk 6, 20 - 23; Lk 11, 20; Lk 12, 8; a tiež aj Mk 4, 25 - 29). Teológiu nádeje bohatšie rozvinul sv. Pavol, ktorý zaradil nádej spolu s vierou a láskou medzi teologálne cnosti, nakoľko všetky tri privádzajú k Bohu (porov. 1 Kor 13, 13; Kol 3, 1; Heb 11, 26). Nádej je podľa sv. Pavla nerozlučne zviazaná s dôverou v Božiu lásku, ktorá nikdy nesklame. V *Liste Hebrejom* sa doslova zmiňuje o dosiahnutí „ponúknutej nádeje“ (porov. Heb. 6, 11 - 20; 10, 23). Hlavným motívom kresťanskej nádeje je podľa sv. Pavla „Boží prísľub a vernosť“.

O náuku sv. apoštola Pavla sa opierali aj cirkevní Otcovia, napr. sv. Gregor Nysský (335 - 394), ktorý spájal budúcu blaženosť so „štas-

tím, aké človeku nemôže dať svet“, tiež sv. Augustín (354 – 430) vo svojom *Enchiridion de Fide, Spe et Caritate* (porov. kapitoly 114 a 115), kde sa pokúsil (medzi rokmi 421 – 423) opísať podstatu kresťanského života. Augustín bol presvedčený, že „Bohu treba slúžiť s vierou, nádejou a láskou“. V súvislosti s cnosťou nádeje si zaslúži pozornosť aj scholastický teológ Peter Lombardský (1100 – 1160) a jeho štyri knihy *Sentencií* (porov. 3 Sent., d. 26), ktorými sa inšpiroval aj sv. Tomáš Akvinský (porov. Akvinský 1984, III, q. 109 – 114).

Nádej ako nadprirodzená cnosť v náuke sv. Tomáša Akvinského

Sv. Tomáš Akvinský (1225 – 1274) sa venoval cnosti nádeje jednak v *Komentári k Sentenciám Petra Lombardského*, v *Sume teologickej* (Akvinský, II-II, qq. 17 – 22), v traktáte *De Spe*, v ktorom sa zmienil o vášňach, ktoré protirečia cnosti nádeje. Nadprirodzenú cnosť nádeje preto umiestnil výlučne do priestoru teológie (porov. Akvinský 1984, I – II, q. 40), nakoľko „vychádza z Božej milosti“. Tým chcel povedať, že: „Milosť je predpokladom nádeje“ (porov. Akvinský 1984, I – II, q. 109 – 114). Analogicky pojednával o nádeji aj v *Sume proti pohanom*. Práve tu objasnil, že: „Nádej je dielom Božej milosti v človeku, ktorý má nádej v Bohu“ (porov. Suma proti pohanom, III. časť, kap. 153). Nádej spomína aj v *Dišputovaných otázkach (Quaestiones disputatae)*.

Podľa scholastikov je nádej „svetlom v tme“. Jej je vyhradené druhé miesto medzi teologálnymi cnosťami a Tomáš Akvinský ju nazval aj „habitom duše“. Nádej v spojení s vierou ukazuje ľuďom cestu k vzájomnej láske a zároveň pripravuje pôdu pre lásku k Bohu tak, že upriamuje pozornosť na budúcu blaženosť. „*Nádej je túžbou po dobre, ktoré je ťažké, ale nie nemožné dosiahnuť.*“ (porov. Akvinský 1984)

Človek, ktorý dúfa v budúcu blaženosť, sa má usilovať o to, aby predmet jeho nádeje bol reálny a dosiahnuteľný. Žiť s pohľadom na takýto reálny cieľ je nielen dobré a potrebné, ale aj cnostné. Primárnym cieľom nadprirodzenej cnostnej nádeje je Boh. Viera v Boha oživuje nádej a zároveň vytvára základnú platformu pre „nadčasové očakávanie eschatologického završenia dejín spásy“, ktoré je ovocím Vtelenia, Vykúpenia a Vzkriesenia Ježiša Krista. Kresťan sa s vierou a nádejou obracia na Boha a pretože verí, že existuje, dúfa v niečo, čo je reálne možné. Nádej, podobne ako každá iná cnosť, môže rásť. Dokumentujú to jednotlivé etapy duchovného života. Ak máme nádej, potom sme schopní „konať s láskou“.

Predpokladom nádeje, ktorá je veľkým dobrom pre človeka, je stav milosti posväcujúcej, ktorú sprevádza dôvera v Božie milosrden-

stvo, bázeň pred Pánom, kondícia pokory, schopnosť kontinuálneho odpúšťania sebe aj druhým, a tiež ochota konať dobro. „Primárnym predmetom nádeje je večná blaženosť. Sekundárny predmet spočíva vo všetkých prostriedkoch, ktoré k tejto blaženosti vedú. Formálnym motívom nádeje je všemohúca asistencia Boha, ktorý vyjavuje svoje milosrdenstvo a dôveru vo svoje prísľuby,“ ako tvrdil americký dominikán Jordan Aumann (1916 – 2007) (Aumann, s. 306).

Dobrá tohto sveta konštituuje iba sekundárny predmet nádeje, a to vtedy, ak sú užitočné pre spásu človeka. Toto bolo motívom, prečo sv. Tomáš Akvinský hovorieval, že: „Okrem spásy našej duše, by sme nemali žiadať od Boha žiadne dobro, alebo aspoň nie také, ktoré nie je spojené s dobrom našej duše“ (Akvinský 1984, s. 306). Predmetom cnosti nádeje je vždy aj nejaké dobro v poriadku intelektuálnom. To znamená večné dobré (večná blaženosť ako spočinutie v Bohu), alebo aj časné (zdravie, materiálne dobré), ktoré majú sídlo vo vóli. Láska v spojení s vierou je dokonalejšia ako nádej. Ľudia, ktorí prechovávajú v sebe silnú nádej, očakávajú všetko od Pána. V tomto očakávaní sú šťastní aj v duši, keďže očakávajú budúce vzkriesenie tela.

V zmysle absolútnom tak viera, ako aj nádej, môžu existovať aj bez lásky, ale žiadna Bohom vliata cnosť sa nemôže rozvíjať v ľudskej duši bez viery. Tu je dôvod, prečo sv. Pavol povzbudzoval prvých kresťanov v *Liste Rimanom* slovami: „V nádeji sa radujte...“ (Rim 12, 12). Takáto nádej vychádza z Božej milosti a z Kristovho vykupiteľského diela.

Na základe reflexií významných teológov Cirkvi vyplýva, že všetci ľudia v sebe živia nejaké nádeje. Táto skutočnosť je viditeľná napríklad v prejavocho radosti, ktorá je veľmi dôležitá pre harmonický život a ľudskú integritu. Žiaden človek (pútnik na zemi) nemá ale sto-percentnú istotu. Naopak, nádej mu môže aj chýbať, a to zvlášť vtedy, keď sa dostaví únava, choroba, bolesť, utrpenie.

Opakom cnosti nádeje je ľudská úzkosť a neistota, ktorá môže gradovať od beznádeje až po zúfalstvo. Zúfalstvo je výsledkom istého stupňa prázdnoty, ktorá robí človeka neschopným pokračovať v živote. Na to, aby sme takéto prekážky prázdnoty prekonali, je dôležité prosiť o Božiu milosť, lebo ako píše sv. Ján evanjelista: „Kto ostáva vo mne a ja v ňom, prináša veľa ovocia; lebo bezo mňa nemôžete nič urobiť“ (Jn 15, 5). Kondíciou kresťanov by mala byť spolupráca s Božou milosťou (1 Kor 15, 10). Na prekonanie beznádeje a zúfalstva stačí niekedy spomienka na nekonečné Božie milosrdenstvo, ktoré potom vzbudí v človeku novú silu, predsavzatie a bdelosť v zmysle predchádzania chybám kultiváciou cností.

Signifikantnými prejavmi cnosti nádeje je totálna dôvera voči Bohu, ako to odporúčal sv. Pavol „veriť proti každej beznádeji“ (Rim 4, 18). Ďalej je to vnútorný pokoj a radosť, túžba po dosiahnutí spásy a tiež uvedomenie si skutočnosti, že „nebo začína už na zemi“. Dôveru voči Bohu posilňuje, podľa sv. Tomáša Akvinského, bázeň pred Pánom. Táto bázeň je zároveň darom, ktorý prináleží k zdokonaleniu cnosti nádeje. Je to nadprirodzený habitus. Spravodlivý človek je nielen hýbaný Duchom Svätým, ale získava aj špeciálnu schopnosť „podriaďiť sa Božej vôli“, na základe rešpektu Božieho majestátu. Boh sám v sebe, keďže je najvyšším a nekonečným Dobrom, nemôže byť nikdy predmetom strachu. Boh je láska, no môže aj trestať ľudí za ich hriechy.

Sv. Tomáš vo svojom pojednávaní o nádeji harmonizoval nádej s bázňou. Tvrdil, že v Bohu je prítomné milosrdenstvo aj spravodlivosť: *Boh je spravodlivý sudca, ktorý dobrých odmeňuje a zlých trestá* (štvrtá pravda zo šiestich hlavných právd viery). Milosrdenstvo vzbudzuje v človeku nádej a bázeň mu pripomína spravodlivosť. Z týchto dvoch kompletizujúcich pohľadov vyplýva, že Boh je predmetom nádeje aj bázne (porov. Akvinský 1984, II-II, q. 19 a I, a 1 ad 2). Je preto riskantné jednostranne vyzdvihovať iba Božie milosrdenstvo, tak ako to robíme v našej súčasnosti, a pritom zámerne prehliadať Božiu spravodlivosť. Sv. Tomáš rozlišoval vo svojej *Teologickej sume* (II – II, q. 19) až štyri druhy bázní:

1. *svetská*, ktorá pre pozemské ciele môže odďaľovať od Boha, ktorý je najvyšším dobrom každého človeka;
2. *servilná*, ktorá síce slúži Bohu a realizuje jeho vôľu, no zo strachu pred trestom. Táto bázeň je nedokonalá, hoci je dobrá. S jej pomocou možno prekonať hriechy voči Bohu, ktorý je posledným cieľom človeka;
3. *filiálna (synovská)*, ktorá slúži Bohu a plní jeho vôľu. Človek vedome uteká pred hriechom, ktorý uráža Boha a bojí sa, aby nebol oddelený od neho. Táto bázeň je dobrá a dokonalá.
4. *počiatočná*, ktorá je akýmsi medzníkom medzi dvomi pozíciami. Človek uteká od hriechu, aby neurazil Boha, ale je tu prítomný aj strach z trestu. Táto bázeň je lepšia ako servilná, ale nie je dokonalá tak ako filiálna bázeň.

Sv. Tomáš Akvinský vo vyššie spomenutom traktáte narazil aj na istú pochybnosť, preto sa pýtal: Ktorý typ bázne je darom Ducha Svätého? Podľa neho, vzhľadom na pokrytectvo, nebude darom Ducha Svätého svetská a ani servilná bázeň. Nie sú však úplne zlé. Môžu sa nachádzať aj u hriešnikov pod vplyvom „aktuálnej milosti“, ktorá nimi hýbe zo strachu pred trestom. Aj preto tvrdil, že iba filiálna bázeň je čistým darom, keďže je založená na láske a rešpekte pred Bohom. Duša sa bojí, aby nebola od neho navždy odlúčená.

Dar bázne Božej zdokonaľuje okrem cnosti nádeje aj morálnu cnosť miernosti a tiež pokoru. Bázeň utvrdzuje v človeku vedomie „závislosti na Bohu“ a pritom inklinuje k „dôvere v jeho silu a moc“, a motivuje ho k nádeji. Rovnako tiež koordinuje ľudskú príťažlivosť a tendenciu k tomu, čo sa páči telu tým, že v ňom posilňuje cnosť miernosti, pokoru, skromnosť, čistotu a moderuje v ňom neuspokojené vášne, napr. hnev, chlipnosť a iné rozumové limity.

Ovocie daru „bázne pred Pánom“ je dôležitou hodnotou potrebnou pre posvätenie duše. Zároveň posilňuje bdelosť pri prekonávaní pokušenia uraziť Boha a tiež pri posudzovaní odstupu od časných vecí. Dar Ducha Svätého predpokladá otvorenosť človeka pre Božiu milosť a spoluprácu s ňou. Posilňuje čistotu srdca a vieru povzbudzovaním k častému vzývaniu Ducha Svätého. Tomášovi Akvinskému veľmi záležalo na tom, aby veriaci kresťania pochopili, že v Bohu je koreň a prameň ich vlastného bytia. Milovať Boha a zabudnúť pritom „na seba pre Boha“ je to isté, ako „autenticky milovať seba samých“ pre dvojaký cieľ:

1. pre plnosť života (*maxime vitae*)
2. a pre budúcu blaženú večnosť (porov. Bogliolo 1999).

Kresťanská nádej v post-sekulárnom a post-kresťanskom kontexte 21. storočia

Podľa ruského filozofa Vladimíra Sergejeviča Solovjova (1853 – 1900) hlavným predmetom kresťanskej nádeje je budúce vzkriesenie z mŕtvych. Iba to dáva skutočný zmysel ľudskej práci aj každodenným námahám. Solovjov na konci 19. storočia mal nádej, že návrat k metafyzike prispeje k pochopeniu „významu kresťanstva“, no nestalo sa tak.

Kardinál Tomáš Špidlík (1919 – 2010) napísal, že kresťanstvo sa líši od všetkých ostatných náboženstiev „prísľubom vzkriesenia“ (porov. Špidlík 2000, s. 55). Podľa neho je nádej „slnkom života ľudí“ (Špidlík 2000, s. 52). Z povedaného môžeme usúdiť, že nadprirodzená kresťanská nádej je súčasťou kresťanského náboženstva, ktoré však bolo pod tlakom pozitivizmu, marxistického ateizmu, ale aj súčasného liberalizmu kontinuálne spochybňované, kritizované, odmietané a už aj sankcionované. Po roku 1990 sa kresťania krátko zotrávali vo slobode, ale dnes po 30-tich rokoch sú už znova nútení zotrávať v „striktno prívátnej zóne“, aby neurazili city migrantov iného náboženstva a tiež aj pod tlakom multikultúry, relativistických teórií a neomarxizmu. V súčasnosti existujú silné trendy nahradiť kresťanskú nádej novým humanizmom a humanitárnosťou, ktorá umožňuje zaangažovaným skupinám „zištné si prilepšiť“ (prevádzачské gangy,

humanitárne bombardovania). Tieto snahy majú len veľmi málo spoločného s cnostnou vierou, nádejou a láskou.

Navyše existuje veľa dôkazov, ktoré potvrdzujú mnohé štatistiky, že humánna zodpovednosť škandalózne pokrivkáva a má ďaleko od sociálnej nespravodlivosti, vďaka ktorej sa bohatí stávajú bohatšími a chudobní chudobnejšími. Toto všetko, aj keď si to zatiaľ nechceme priznať, pripravuje pôdu pre nové násilia, nenávisť a zabíjania. Prispieva k tomu aj aktuálne obnovená atmosféra studenej vojny v podobe masívneho zvyšovania výdavkov na zbrojenie s ospravedlnením ochrany občanov, ako aj hospodárskych sankcií, obchodných vojen, digitálnych atakov, akoby sme už zabudli na hrôzy absurdného zla spred 74 rokov. Racionálne zmýšľajúci ľudia sa preto oprávnené pýtajú: Kde sa podela nádej na mierové spolunažívanie medzi ľuďmi po druhej svetovej vojne alebo po roku 1989? Na základe aj vyššie položených otázok možno konštatovať, že ľudské nádeje sú neisté. Zakaždým, keď sa z nich vytratí nadprirodzená nádej, pomaly sa s ňou vytráca aj tá ľudská. Realita je bohužiaľ taká. A nie je to ilúzia, ale skutočne výpovedné historické fakty.

Súčasný americký profesor etiky a náboženstva, hosťujúci na Filozofickom ústave Českej akadémie vied v Prahe Martin Beck Matuščík, si v súvislosti s touto neistotou položil niekoľko veľmi závažných otázok o úzkostiach dnešnej doby a ponúkol kriticko-teoretický pohľad, ktorý objasňuje aktuálnu civilizačnú krízu. Podľa neho znakmi tejto krízy je zápas o pamäť a históriu v strete kultúr a teórií o radikálnom zle a banalite zla, ktorý úzko súvisí s krízou elit a inštitúcií, ale aj s hľadaním globálnej nádeje. Autor sa pýta: „Je sekularizované vedomie schopné žiť bez vykupiteľskej nádeje? Môžu ľudia existovať bez zázrakov a tajomstiev? Môžu sa úspešne rozvíjať, hoci sú nerozlučnou súčasťou kozmu, ktorý ich prijíma a v tomto prijatí stimuluje ich slobodu nachádzať svoje poslanie? Aká je dimenzia priestoru a času, ktorý pred nami otvára sekulárne vedomie?“ Autor si myslí, že aj keď nejde o podvrátenie racionálnej argumentácie obhajujúcej toleranciu, „musí možnosť vymetenia násilia nakoniec preniknúť do samej podstaty netolerancie, ktorá i v sekulárnych existenciách vzniká zo chcených foriem zúfalstva“ (porov. Beck Matuščík 2006, s. 142).

Beck Matuščík je presvedčený, že bez „vykupiteľskej nádeje“ sa globálne hľadanie nádeje pravdepodobne neuskutoční. Podobne spochybňuje aj toleranciu, keďže nedokáže preniknúť k podstate násilia v sekularizovanej spoločnosti. Načrtnuté problémy vyžadujú vyriešiť stret „systémov spätých s vierou“, alebo aj stret „civilizačných hodnôt“. „Tolerancia sa môže úspešne rozvíjať aj v post-sekulárnych spoločnostiach, kde rôzne systémy ko-existujú s plne sekularizovaným vedomím. Veriaci sa môžu v procese sekularizácie poučiť o hodno-

te tolerancie, keďže musia na procedurálnych základoch sekulárnej spoločnosti bojovať o svoju vlastnú autonómiu. Ako teda možno odstrániť potrebu odplaty, pomsty, vojny? Ako nám môže sekularizácia priniesť viac triezvosti?“ (Beck Matušík, s. 143).

Samozrejme, nie všetky náboženstvá sú motivované nenávisťou, ale autor tvrdí, že: „(...) sekulárne integrácie nie sú triezvo realisticke, pokiaľ ide o zdroje pokračujúceho násillia“ (Beck Matušík, s. 144). Okrem toho akákoľvek „post-sekulárna vykupiteľská realita“ sa musí vyrovnáť s ľudskou konečnosťou a smrťou, a to bez toho, aby spôsobila iným bolesť a násillie. „Vykúpené reality nemožno dosiahnuť tým, že je vykúpaný nepodmienečný nárok. Podobu vykúpenej reality nevlastníme, môžeme v nej iba existovať. Takáto realita je nakoniec vecou daru, milosti, viery, nádeje a lásky“ (Špidlík 2000, s. 145). V tejto podobe daru by sa mal človek aktívne angažovať.

Súčasná post-sekulárna i post-kresťanská Európa a svet sa nachádzajú v štádiu systematického spochybňovania všetkého, a k tomu treba prirátáť aj krízu vedomia a významu. Mnohí ľudia nevedia ani len to, prečo sú na svete. Rovnako k tomu prispieva aj strata vlastných koreňov, a tiež slabá a neustále slabnúca nádej v situácii „sveta bez Boha“.

Ľudské nádeje sa upierajú zväčša len k svetským realitám, k dobrodružným prekvapeniam, ale aj k novým protestom namiereným predovšetkým proti všetkému tradičnému, a na prvom mieste tiež aj voči kresťanom. Zdá sa, že ľuďom ostáva iba „život v neistote“ v dôsledku postupného vyviazania sa z tých najprirodzenejších familiárnych a sociálnych väzieb, k akým patrila stabilne usporiadaná rodina. Pre súčasnosť je typické žitie bez opory, bez pút a normatívnych determinant.

Záver

Kresťanské náboženstvo ponúkalo v priebehu uplynulých dvoch tisícročí (popri prirodzených ľudských túžbach a nádejach) aj nadprirodzenú nádej, ktorej cieľom bolo „dvíhať ľudské duše“ k integrálnej spáse a k završeniu Božieho stvoriteľského plánu. Súčasťou tohto plánu bolo aj zdokonalenie všetkých vecí v Ježišovi Kristovi prostredníctvom obnovy v Duchu Svätom. Kresťanstvo má obrovskú zásluhu nielen na pozdvihnutí človeka, ale aj vedy, kultúry, umenia a humánnosti. Dnes je však táto pravda veľmi zaznávaná.

Veda už nepotrebuje teológiu, ani morálku a cnosti. V súčasných liberálnych demokraciách a globalizujúcich sa kultúrach sú exaltované len ľudské práva a sloboda. Povinnosti a zodpovednosť sú už len pre tých, ktorí si ešte uvedomujú aj v týchto chaotických časoch hodnotu svedomia a zverujú všetky svoje starosti do rúk Božích. Kar-

dinál Špidlík o tejto kresťanskej nádeji – upriamenej k eschatologic-
kému završeniu dejín – napísal: „Príde teda na svet znovu Ježiš, s Ním
potom i všetko to, čo s jeho príchodom súvisí, to znamená, svätosť
i oslava Cirkvi, víťazstvo pravdy, uskutočnenie všetkých pravých ľud-
ských ideálov, stvoriteľských a vykupiteľských Božích plánov. Nádej
posilňuje vieru ako vlaha mladé osivo. Ideál sa stáva hmlistou vidinou
v okamihu, keď prestaneme dúfať v jeho uskutočniteľnosť. Tým by sa
stalo i kresťanstvo bez cnosti nádeje“ (Špidlík 2000, s. 56).

Z dejín sa možno vždy poučiť. Záleží len od toho, či si ľudia ešte
nájdu čas na solidne prehĺbenie vlastných poznatkov o sebe samých
a o svete, v ktorom žijú. Aj tu sa však vynára otázka: Sú toho ešte
schopní popri všetkých sekundárnych a terciárnych cieľoch, ktoré si
nemúdro zamieňajú s tými primárnymi?

Samozrejme, mojím cieľom nebol skepticizmus, ale výzva k prebu-
deniu z letargie a osobitne výzva, aby sme hľadali vlastné duchovné
základy a dôvody: Prečo žiť? Jedným z takýchto dôvodov je bezpo-
chyby láska k pravde a tiež pevné morálne pravidlá, ktoré nám pri-
pomínajú tú skutočnosť, že ľudské práva súvisia s morálnou povin-
nosťou a zodpovednosťou. Kresťanstvo vždy ponúkalo a aj naďalej
ponúka budúcnosť pre svet, avšak s podmienkou, že ľudstvo ako ce-
lok si zachová vieru a nádej.

Literatúra:

AKVINSKÝ, T. (1984): *Summa Theologiae. I –II, q. 109 – 114*. Bologna, Edizio-
ni Studio Domenicano.

AUMANN, J.: *Teologia spirituale*. Roma, Edizioni Dehoniane, 539 s.

BECK MATUŠÍK, M. (2006): *Neklid doby. Filosofické eseje o radikálném zlu a ji-
ných úzkostech dneška*. Praha, Nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR.

BOGLIOLO, L. (1999): *S. Tommaso d' Aquino per il terzo millennio*. Libreria
Editrice Vaticana: Pontificia Accademia di S. Tommaso. Studi tomistici 64.

PESCHKE, K.-H. (1999): *Křesťanská etika*. Praha, Vyšehrad.

ŠPIDLÍK, T. *Pramene svetla*. Trnava, Spolok sv. Vojtecha.

*Prof. ThDr. Mgr. Helena Hrehová, PhD.
Filozofická fakulta Trnavskej univerzity
Hornopotočná 23, 918 43 Trnava
E-mail hrehovah@gmail.com*

*Prof. ThDr. Mgr. Helena Hrehová, PhD., prednášala dlhé roky na Filozofic-
kej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave, v súčasnosti vedúca Katedry etiky
a morálnej filozofie, ale zároveň vyučovala aj na CMTF Univerzity Palackého
v Olomouci a tiež aj na Masarykovej univerzite v Brne. Venovala sa okrem
morálnej teológie aj morálnej filozofii, ruskej náboženskej filozofii, ortodoxnej
morálke, východnej kresťanskej spiritualite (aretológii, axiológii a filokalii).*